

ترامาดอล (Tramadol) เหยื่อของการนำยาไปใช้ในทางที่ผิด

รองศาสตราจารย์ ดร.ภญ.จุฑามณี สุทธิสีสังข์

ภาควิชาเภสัชวิทยา คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

จากข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์และสื่อโทรทัศน์ที่รายงานข่าวเด็กนักเรียนนำยาแก้ปวด ترامาดอล (tramadol) ไปผสมกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์จนหมดสตินั้น ก่อนที่จะกล่าวถึงรายละเอียดของผลเสียและการใช้ในทางที่ผิด ขอกล่าวถึงประโยชน์ของการใช้ ترامาดอลในทางการแพทย์ก่อน

ترامาดอลเป็นยาแก้ปวดที่ใช้บำบัดอาการปวดขั้นปานกลางถึงรุนแรง มีประโยชน์ในผู้ป่วยที่มีอาการปวดจากโรคต่างๆ ซึ่งใช้ยาแก้ปวดชนิดอื่นๆ แล้วไม่สามารถบรรเทาอาการปวดได้เพียงพอ หรือใช้ร่วมกันเพื่อให้แก้ปวดได้ดียิ่งขึ้น โดยยานี้มีกลไกการออกฤทธิ์ 2 อย่างที่สำคัญคือ

1. **กระตุ้น μ (mu) receptors (มิวรีเซปเตอร์)** ซึ่งเมื่อกระตุ้นแล้วจะมีฤทธิ์ลดความปวดรวมทั้งมีฤทธิ์กดการทำงานของระบบประสาทและมีผลทำให้เกิดอาการเคลิ้มสุข (euphoria) ได้ด้วย การออกฤทธิ์นี้เหมือนกับการออกฤทธิ์ของยามอร์ฟีน (morphine) แต่ ترامาดอลจะมีความแรงน้อยกว่ามอร์ฟีนประมาณ 10 เท่า ทำใหยานี้ไม่จัดเป็นยาเสพติดให้โทษเหมือนกับมอร์ฟีน (ตามกฎหมายยา tramadol จัดเป็นยาอันตรายและสามารถจำหน่ายได้ในร้านยา) อย่างไรก็ตามแม้จะออกฤทธิ์แรงน้อยกว่ามอร์ฟีนถึง 10 เท่า แต่ ترامาดอลจะมีฤทธิ์แก้ปวดที่ดีเนื่องจากมีกลไกการออกฤทธิ์ในข้อ 2 มาช่วยเสริมฤทธิ์แก้ปวดด้วย

2. **เพิ่มการทำงานของสารสื่อประสาทที่ชื่อ serotonin และ norepinephrine** ซึ่งสารสองตัวนี้เมื่อมีปริมาณเพิ่มขึ้นที่ไซแนปส์หลังจะลดอาการปวดได้ การเพิ่มขึ้นของ serotonin จากการใช้ยา ترامาดอลเกินขนาด (เช่นครั้งละ 3-4 เม็ด) อาจส่งผลให้เกิดอาการที่เรียกว่า “serotonin syndrome” (มี อาการที่เกิดจาก serotonin มากเกิน) รวมทั้งอาจเกิดอาการในกลุ่มที่เรียกว่า extrapyramidal เช่น กลืนลำบาก มือสั่น มีไข้ กล้ามเนื้อเกร็งตัวอย่างมาก หรืออาจมีอาการทางระบบประสาท เช่น สับสน ประสาทหลอนและหวาดระแวง ส่วนการเพิ่มขึ้นของ norepinephrine อาจทำให้ใจสั่น ปวดศีรษะ กระตุ้นระบบประสาทและทำให้ชักได้ อาการที่กล่าวมาข้างต้นจะเกิดขึ้นมากหรือน้อยขึ้นกับปัจจัยหลายอย่าง เช่น พันธุกรรมของยีนส์ที่ใช้ในการทำลายยา ترامาดอล การทำงานของไต ขนาดยาที่ใช้ และการใช้ร่วมกับยาหรือสารอื่นที่อาจเพิ่มหรือลดการออกฤทธิ์ของยา

ดังนั้นในกรณีที่หนักเรียนน้ำหนักมาดอล ไปใช้ในทางที่ผิด นั่นคือใช้ยาโดยไม่มีความจำเป็น รวมทั้งอาจใช้ครั้งละหลาย ๆ เม็ดต่อเนื่องกันหรืออาจเอาไปใช้ร่วมกับเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ก็อาจทำให้เกิดอาการข้างเคียงต่อระบบประสาท เช่น ทำให้รู้สึกสบายและเคลิ้มสุขได้เร็วและแรง แต่ถ้ามากไปก็จะกดระบบประสาทอย่างมากจนไม่รู้สึกรู้ชาได้

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า หากใช้ยานี้ในขนาดที่ถูกต้องเพื่อลดอาการปวด ยา ترامาดอล ก็ยังเป็นยาที่มีประโยชน์มากในทางการแพทย์ แต่ถ้ามีการนำไปใช้ในทางที่ผิดโดยไม่เข้าใจถึงอาการข้างเคียงที่อาจเกิดขึ้นก็สามารถทำให้ผู้ใช้ยาในทางที่ผิดเกิดอันตรายได้

ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้ยาในทางที่ผิดนั้นจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขและต้องใช้ความร่วมมือจากหลายฝ่าย ในส่วนของเภสัชกรต้องเฝ้าระวังและไม่จำหน่ายยานี้ให้กับผู้ที่น่าสงสัยว่าจะนำไปใช้ในทางผิด เพื่อช่วยกันลดปัญหานี้ซึ่งส่งผลเสียที่รุนแรงต่อเยาวชนของชาติซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญของประเทศต่อไป